

HISTORISKE
HUSE

Historiske Huse
Borgergade 111
1300 København K

Tlf. 45 57 12 22
sekretariat@historiskehuse.dk
www.historiskehuse.dk

Borgergade 20. juni 2022

Miljøministeriets høring af vandområdeplanerne 2021-27, Vandplan 3

Historiske Huse skal hermed fremsende sine bemærkninger til Miljøministeriets høring af vandområdeplanerne 2021 – 27, Vandplan 3.

Historiske Huses bemærkninger koncentrerer sig om følgende:

- kommentarer til undtagelsesbestemmelser i EU´s vandmiljødirektiv og den danske vandløbslov
- fratagelse af vand ved vandmøller og andre tekniske anlæg med høj kulturhistorisk værdi.
- fjernelse af spærringer ved opstemninger i voldgrave og søer omkring fredede bygninger.
- forslag om landsdækkende registrering af kulturhistoriske elementer i vandløbene.

Undtagelsesbestemmelser vedrørende kulturhistoriske interesser

Både i EU´s vandmiljødirektiv og i den danske vandløbslov er der undtagelsesbestemmelser, der prioriterer kulturhistoriske interesser i forhold til andre vandløbsinteresser. At disse bestemmelser er indsat, må betragtes som værende udtryk for, at kulturhistoriske interesser skal prioriteres frem for andre vandløbsinteresser.

I vejledningen til direktivet, Common Implementation strategy for the Water Framework Directive (2000/60/ERC), fremgår følgende, der er citeret herunder:
section 3.1.1 - page 12 - (note 9)

“The removal of a weir or dam may, for example, impact significant ecological (e.g. biodiversity) or historical (old mill) features. By designating the water body as heavily modified, the weir or dam probably will not have to be removed”.

- section 6.4.9 – page 42

Historiske Huse er et formaliseret samarbejde mellem

Bygnings Frednings Foreningen BYFO (cvr 88628411) og Foreningen Bevaringsværdige Bygninger (cvr 25010078)

HISTORISKE HUSE

- *“The removal of a dam may lead to the elimination of wetlands that have developed in connection to the water storage:*
- *Building a channel around a physical obstacle to improve ecological continuum (..) to allow fish migration, may use considerable energy, damage an archaeological site and produce waste materials. It may therefore, in some circumstances, not be appropriate in relation to the benefit;*
- *A historical modification, such as a mill or a weir which no longer has a current specified use, may now have some aesthetic or historical value. This feature should not necessarily be removed and some may wish to designate the affected body as HMWB.”*

Vandløbslovens § 37 stk. 3 præciserer ligeledes, at der ikke kan foretages vandløbsrestaureringer, hvis der derved tilsidesættes væsentlige kulturhistoriske interesser.

Desværre viser erfaringen, at loven ikke er tilstrækkelig præcis, til at kunne beskytte den enkelte kulturhistorisk værdifulde vandmølles fortsatte driftsmulighed.

Det er desværre heller ikke præciseret, hvem der har bemyndigelse til at træffe afgørelse om, hvorvidt den konkrete vandmølle skal betragtes som væsentlig kulturarv, der skal beskyttes eller ej.

Derudover er det meget vanskeligt for museer at løfte "bevisbyrden" for, at intakte og fungerende vandmøller er væsentlig kulturarv, og derfor tilsidesættes de kulturhistoriske interesser i vidt omfang.

Historiske Huse beklager, at disse forhold afdækker, at *beskyttelse af intakte vandmøller i drift* i realiteten ikke varetages af hverken lovgivning eller myndigheder i tilstrækkelig og nødvendig grad. Historiske Huse skal derfor opfordre til at denne svaghed i lovens tekst og administration bringes i orden.

Fratagelse af vand ved vandmøller og andre kulturhistoriske anlæg.

Der er 57 bygningsfredede vandmøller i Danmark. Ved 12 vandmøller er der i perioden 2011-14 sket en udvidelse af fredningerne til også at omfatte f.eks. malekarm, mølleløb, mølledam mv. Hermed er det fysiske mølletekniske anlæg omfattet af fredning, men tilførslen af vand er ikke sikret.

Det vurderes, at der er ca. 18 vandmøller med intakte mølletekniske anlæg

Siden 1980-erne er der foretaget omfattende biologiske restaureringer i vandløbene, der har medført indgreb i anlæggene ved vandmøllerne i større eller mindre omfang; og desværre i flere tilfælde har medført forfald og ødelæggelse af anlæggene.

Vandmøllerne er blevet efterladt med lidt eller intet vand, efter at spærringerne er fjernet. Dette har medført, at møllerne har undergået et hidtil uset forfald.

HISTORISKE
HUSE

Fredede vandmøller

Med vandplan 3 er man nu nået til de vandmøller, der har den højeste kulturhistoriske værdi på nationalt niveau - de fredede møller med udvidet fredning og med intakt og funktionsdygtigt mølleri.

Historiske Huse anbefaler at Knag Mølle og Vibæk Mølle, hvor der er indsatskrav, udtages af planerne, og at der ikke sker indgreb ved Brobyværk, der tilsidesætter driften af Sønderbroby Mølle.

Vandmøllerne repræsenterer en væsentlig del af den danske kulturarv, da de repræsenterer den tidligste teknologi og industrialisering i Danmark. Vandmøllerne er for størstedelens vedkommende kornmøller, men tidlig industri i form af stampemøller, benmøller og krudtmøller er også repræsenteret.

Bevaringsværdige møller

Nogle møller er bevaringsværdige med intakt mølleri, f.eks. med turbiner. Disse møller har også kulturhistorisk værdi, da de viser udviklingen af møllerne, fra møller med møllehjul til indvendige turbiner - og ofte indgår i et samlet kulturmiljø.

Møller af høj kulturhistorisk værdi, der bør udtages af vandplanerne, alternativt tages de højeste hensyn til kulturarven. Se venligst bilag 1. Dette skal ske for at sikre en uvurderlig del af den danske kulturarv.

Møller der producerer elektricitet

Efter indførelse af elektricitet i begyndelsen af det 20. århundrede blev der etableret elværker i danske vandløb. Det største er Tangeværket, hvor en 540 km stor sø og en 800 meter lang dæmning opstemmer vandet. Historiske Huse anbefaler, at der tages de højeste kulturhistoriske hensyn på dette enestående sted.

Historiske Huse vil ligeledes henlede opmærksomheden på Bindslev Gl. Elværk, der er det sidste jævnstrøms elektricitets værk i Europa! Her er der ikke blot tale om dansk kulturarv, men europæisk!

Uhensigtsmæssig behandling af ejerne

Som nævnt varetager Historiske Huse ejernes interesser. Det er ikke i ejernes interesse at bygninger og anlæg mister værdi, fordi ejerne begrænses i muligheden for at køre med vandmøllerne, ligesom dyre restaureringer kan være foretaget forgæves. Det vurderes, at et møllehjul, der koster omkring 800.000 -1.000.000 kr. forfalder i løbet af 3-4 år, hvis det ikke dagligt tilføres tilstrækkeligt vand.

Historiske Huse står i den forbindelse derfor også uforstående overfor, at Miljøministeriet har meddelt ejere, at deres møller var udtaget af planerne, hvorefter de samme ejere få år efter må opdage, at der alligevel ønskes indsats ved deres mølle.

Vi taler om ejere, der i de forløbne år har søgt fonde, modtaget statstilskud og selv lagt betydelige summer i restaureringsprojekter, der så i værste fald har været spildt.

HISTORISKE
HUSE

Fjernelse af spærringer ved voldgrave og voldsteder med fredede bygninger.

Flere steder i landet står vandløbene i forbindelse med fredede voldgrave og voldsteder, hvorpå der befinder sig fredede bygninger. Da vandløbsrestaurering ofte drejer sig om at afsnøre vandløbet fra voldgravens vand, vil vandstanden i voldgravene blive påvirket. Ved sænkning af vandstanden bliver bygningerne på voldstedet stærkt påvirket. Selv en mindre vandstandssænkning vil medføre, at der sker sætningsskader på fundamenter og murværk. Dette kan have katastrofale følger for bygningerne til stor skade for kulturarven og er økonomisk belastende for ejerne.

Miljøministeriet foreslår, at man i stedet pumper vandet ind i voldgravene. Dette vurderes dels at være helt ude af trit med forståelsen af anlæggets historik og dels en meget dyr løsning for ejerne.

Det vurderes, at der er ca. 75 voldsteder, hvorpå der befinder sig fredede fortidsminder. Eksempelvis er Egeskov omfattet af vandplanerne. Egeskov står på egepæle i en 6 meter dyb sø, og selv de mindste vandstandssænkninger vil medføre at slottet synker i søen. Historiske Huse anbefaler, at denne type anlæg tages ud af vandplanerne.

Voldgrave er fredede fortidsminder, men kun i få tilfælde er mindstemålet for vandstanden angivet i fredningen. Historiske Huse anbefaler at Slots- og Kulturstyrelsen regulerer disse bestemmelser og får dem tinglyst på det enkelte fortidsminde.

Forslag om landsdækkende registrering af kulturhistoriske elementer i vandløbene.

Historiske Huse er af den opfattelse, at kulturarven i vore vandløb er alt for dårligt beskyttet. De fredede vandmøller og fortidsminder er registreret, men al anden kulturarv er ikke.

Historiske Huse anbefaler, at der foretages en landsdækkende registrering af kulturarven i vandløbene, og at der derved etableres et bedre planlægningsgrundlag.

Vi henleder i øvrigt opmærksomheden på, at museumslovens bestemmelser gælder for de terrestriske anlæg, mens marine anlæg i vandløbet er omfattet af marin arkæologi.

Mange lokale kulturhistoriske museer, har desværre ikke den fornødne viden om eller registreringer af vandløbenes kulturarv til rådighed, og derfor opfordrer vi til, at der foretages en landsdækkende kortlægning og registrering af kulturarven i vandløbene i lighed med de registreringer, der blev foretaget af Fyns Amt og Vejle Amt i 1980-erne.

Uden denne registrering, vurderer vi, at vandplanarbejdet fortsat gennemføres uden den nødvendige kulturhistoriske faglighed er bragt i spil i grundlaget for planlægningen af indsatserne.

HISTORISKE
HUSE

Med venlig hilsen

Birthe Luel
direktør

Historiske huse er kommunikationsplatform for Bygnings Frednings Foreningen, BYFO og Bevaringsværdige Bygninger. De to foreninger, i det følgende Historiske Huse, har til formål at skabe sådanne juridiske og økonomiske forhold for foreningernes ejere, at disse er i stand til at påtage sig det ansvar, de har erkendt at have som ejere af en væsentlig del af landets kulturarv.